

Kirjoja

Yrjö Sepänmaa^a

Majavan sukua Maisema-arkkitehtuurin 30 vuotta

Jyrki Sinkkilä, Aapo Pihkala ja Emilia Weckman:

Maiseman tekijät. Näkökulmia maisema-arkkitehtuuriin.

Aalto ARTS Books, Espoo 2019. (280 s.)

Hyvä majava rakentaa itseään varten, mutta jotakin tuhotessaan luo samalla tilaa ja elinmahdollisuuksia toisille. Näin muistelee maisema-arkkitehti Ina Rosberg opiskeluaikansa oppeja. Siinä missä majava rakentaa majavankaltaista, ihminen tekee ihmisenkaltaista. Tavoite ei ole tuhon minimointi, vaan lähtötilaa parempi. (s. 273.)

”Rakentaminen ja oman elinympäristön muokkaaminen on ihmiselle ominaista”, todetaan samanhenkisesti *Kosketus*-näyttelyn ”Ihminen, arkkitehtuuri ja rakennettu ympäristö” -osion johdantotekstissä EMMA-taidemuseossa. Ihmiskäden kosketusta havainnollistaa näyttelyyn kuuluva Alicja Kwaden 8-osainen graniittiveistos *Trans-For-Men* (2018): keskellä olevasta raa’asta, käsittelemättömästä luonnonkivestä edetään välivaiheiden kautta rivin ääripäissä sileään kivipalloon ja monikulmioon.

Luomiskertomuksia

Maisema-arkkitehti on ympäristön tekijä, luoja, ja ympäristö hänen luomuksensa. Ammattikunnan nuorta polvea esittelee Aalto-yliopiston maisema-arkkitehtuurin osaston teos *Maiseman tekijät: Näkökulmia maisema-arkkitehtuuriin*. Henkilökuvilla 46:sta alan toimijasta saadaan esiin kaleidoskooppimainen kuva työn luonteesta ja sen tekijöiden ajatuksista ja tavoitteista. Yksin tai tiiminä työskentelevät maisema-arkkitehdit esitellään kolmannessa persoonassa, *hän/* *he*-muodossa, mutta samalla töistään ja ajatuksistaan omalla äänellään kertovina.

Jyrki Sinkkilän, Aapo Pihkalan ja Emilia Weckmanin – professorin, maisema-arkkitehdin ja lehtorin – koostama teos on alan koulutusohjelman 30-vuotisjuhlakirja Teknillisen korkeakoulun, nykyisen Aalto-yliopiston vuosilta 1989–2019. Ala puutarhataiteesta maisemansuunnitteluun on Suomessakin vanhempi. Varhaisempia vaiheita vuodesta 1900 vuoteen 1970 on kyllä kartoitettu Sinkkilän ja kumppanien teoksessa *Unelma paremmasta maailmasta* (2016). Väliin jää vielä kaksi vuosikymmentä, 1970- ja 80-luku, jolloin toimivat mm. Katri Luostarinen, Leena Iisakkila ja Tom Simons. Lyhyttäkin katsausta alan suomalaisiin vaiheisiin ja ulkomailla opiskeluun olisi kaivattu nykytilan vertailukohdaksi ja perustaksi.

Kuluneissa kolmessakymmenessä vuodessa on valmistunut 246 maisema-arkkitehtia. Huomattavan monilla on oma suunnittelutoimisto, osa toimii ympäristöhallinnossa, ja monilla on alansa liittyviä luottamustehtäviä. Kirja rakentuu näistä välillä markkinointi- ja mainospuheeksi kääntyvistä menestystarinoista. Muutaman sivun mittaiset, tyylikkäästi kuvitetut puheenvuorot ovat havainnollisia, viileän asiallisia, mutta tila ei anna mahdollisuuksia kovin syvällisiin pohdintoihin. Johdantolukukin on suppea, samoin kokoelman päättävä katsaus tutkimuksen tulevaisuuteen.

^aHumanistinen osasto, Itä-Suomen yliopisto, yrjo.sepanmaa@uef.fi

Taidetta vai teknologiaa?

Maisema-arkkitehtuuri on luonteeltaan alojen välissä, monitieteinen ala. Siihen liittyviä kysymyksiä käsitellään kyllä humanistisessa ympäristöntutkimuksessa, taidetieteissä, yhteiskuntatieteissä ja luonnontieteissä. Maisema-arkkitehtuuri pyrkii syntetisoivasti ottamaan aineksia näistä kaikista: maisemantutkimuksesta, estetiikasta, historiasta, maantieteestä, ekologiasta, psykologiasta ja tietenkin muun arkkitehtuurin tutkimuksesta. Käytännön työssä pitäisi olla yhtä aikaa monen alan asiantuntija – ellei sitten voi toimia ryhmänjohtajana tai kapellimestarina.

Peruskysymys tässä ja kaikessa arkkitehtuurissa on se, onko ala enemmän taidetta vai teknologiaa ja onko sen edustaja enemmän tekniikan taitaja vai luoja. Voisi ehkä sanoa, että arkkitehtuuri on nimenomaan tekemisen, luomisen taitoa; humanistisille ja muille tutkimusaloille kuuluu enemmänkin tarkastelijan taitojen kehittäminen. Tekeminen on voittopuolisesti soveltavaa, siihen kuuluu tietenkin itsekritiikki ja ateljeekritiikki osana tekemisen prosessia. Uuden luomisen rinnalla kulkee luonnon- ja kulttuuriperinnön suojele ja ylläpito.

”Hankalinta on perustella ympäristön kauneutta ja viihtyisyyttä”, toteaa maisema-arkkitehti Mika Varpio (s. 254), niitä harvoja, jotka rohkenevat mainita kaiken takana vaikuttavan kauneuden. Enemmän on nytkin puhetta ympäristön terveydestä ja turvallisuudesta, ratkaisujen taloudellisuudesta, ekologisuudesta ja ekosysteemipalveluista. Suunnittelija joutuu tietenkin ottamaan huomioon nämä kaikki luoviessaan omien näkemystensä ja tilaajan odotusten ja vaatimusten ristipaineessa. Oma visiotaan pääsee harvoin toteuttamaan puhtaana.

Luonnon jalostamista vai loukkaamista?

Harvoin, jos koskaan, uutta maisemaa päästään tai joudutaan tekemään koskemattomaan luonnontilaan, luonnonmaisemaan. Kulttuurimaisemalla on ihmislajin pituinen historia tekijöitä, ja aina on tehty uutta entisen päälle ja jatkoksi. Se vain joudutaan tunnustamaan ja mukautumaan siihen, että tulevat tekijäpolvet menettelevät samoin; työn tulos jää väliaikaiseksi, ja katoavaa se on myös luonnon uusiutumisen vuoksi. Teossuoja on heikko, tekijännimeä ei useinkaan tuoda esille – eikä teosta edes aina hahmoteta teokseksi.

Ihminen luo – hyvässä ja pahassa – sellaista, mihin luonto itsessään ei pysty. Onko maisema-arkkitehtuuri silloin luonnon jalostamista vai sen loukkaamista? Arkkitehtuurimuseon näyttely Alvar Aallon jalostetusta maisemasta (25.9.2019–12.4.2020) painotti suunnittelijan osuutta luonnon prosessien jatkajana. Aallolle keskeistä oli löytää rakennuksen ja sen ympäristön jatkumo ja riidaton suhde. Ria Ruokonen toteaa maisema-arkkitehtien olevan *”vibreän ympäristön ja luonnonelementtien puolestapuhujia”* (s. 144). Tähän kuuluu myös ylisuunnittelun välttäminen. Harkittua hoitamattomuutta, rosoisuutta ja rujonkaunista puolustavat osuudessaan Krista Muurinen ja Teresa Rönkä (s. 83).

Muusta rakennustaiteesta maisema-arkkitehtuurin erottaa keskittyminen viher- ja siniympäristöön. Kasvillisuus ja vesi ovat suunnittelun elementtejä, mutta kiveäkin ja rakennuksia ja rakennelmia käytetään. Nurmikentät, istutukset, puut ja pensaat, polut ja tiet sekä avoimet ja suljetut näkymät muodostavat teoksen. Tulos on aika- ja tilataidetta. Teosten skaala ulottuu pienoismalleista puutarhoihin ja puistoihin, viljelys-, metsä- ja teollisuusalueista koostuvaan miljöönrakentamiseen.

Mitä suurempi mittakaava, sitä vähemmän yksittäisen suunnittelijan kädenjälki on tunnistettavissa. Maisema-arkkitehti voi – kuten Milla Hakari ja Pia Kuusiniemi toteavat – selkeyttää ja terävöittää alueen ilmettä (s. 71). Muurinen ja Rönkä näkevät maisematilan muotoilun kuvanveistäjän työnä; se on *”maiseman veistoa”* (s. 89). Ekologisesti painotettuna maisema-arkkitehtuuri on kestävien ympäristöjen vaalimista ja muodostamista. Työmaa ulottuu kaupungista maaseudulle ja niin yhä suurempiin kokonaisuuksiin.

Tulevaisuuden tekijät ja tehtävät

Jälkisanojen kirjoittaja, nyt parisen vuotta Aalto-yliopiston maisema-arkkitehtuurin professorina toiminut Ranja Hautamäki kantaa huolta tutkimuksen puolesta; alan identiteettiä on vahvistettava ja ammattikunnan itseymmärrystä kehitettävä. Hyvä työtilanne vetää valmistuneita käytännön tehtäviin; toisaalta käytännön kokemus, kuten Hautamäellä itsellään, antaa soveltavassa tutkimuksessa tarvittavaa kokemus- ja tietopohjaa. Teorian ja käsitteistön vahvistamista, samoin kuin teosten analyttistä kritiikkiä kaivataan opetukseen. Työelämän tehtävät laajenevat konsultointiin, asiantuntijatehtäviin ja kulttuurivaikuttajana toimimiseen sekä ympäristökeskusteluun osallistumiseen.

Yhä suurempi osa ympäristöömme on toista tai kolmatta luontoa: moneen kertaan muunneltua, tehtyä ja rakennettua. Ammatillaisen rinnalla jokainen meistä on maisemaansa ja elinympäristöönsä vaikuttava tekijä. Tällainen ITE-maisema-arkkitehtuuri on ympärillämme. Miten akateeminen puoli vaikuttaa siihen – ja mitä taas ulkopuolisesta voi oppia? Maallikon on hyvä nähdä, että asiantuntija-apua maisemakysymyksissä on saatavilla. Maisemalla on tekijänsä. Ammatillisista kertova (heidän itsensä kertoma) kirja on moniääninen ja valaiseva katsaus tulevaisuuden elinympäristöä rakentavaan alaan.

Näyttelyitä

Alvar Aallon jalostettu maisema. Arkkitehtuurimuseo, Helsinki, 25.9.2019–12.4.2020.

Kosketus / Ihminen, arkkitehtuuri ja rakennettu ympäristö -osio. Saastamoisen säätiö. EMMA – Espoon modernin taiteen museo, Espoo, aina esillä.

Lähteet

Sinkkilä, J., Donner, J., Mannerla-Magnusson, M. & Alapeteri, N. (2016) Unelma paremmasta maailmasta: moderni puutarha ja maisema Suomessa 1900-1970. Aalto-yliopiston taiteiden ja suunnittelun korkeakoulu, Arkkitehtuurin laitos.